

FOLIA SCANDINAVICA
VOL. 13 POZNAŃ 2011

REVIEW

TORBJÖRN FORSLID: *Varför män? Om manlighet i litteraturen*. Stockholm: Carlssons Förlag, 2006. 214 s.

Är det möjligt att vi fortfarande vet för lite om män? Vilket är det litterära porträttet av mannen i svensk litteratur? I sin bok *Varför män? Om manlighet i litteraturen* vill Torbjörn Forslid följa ”manlighetens förvandling i modern svensk litteratur” (s. 12) och utmana klichéartade bilder av mannen. Forskaren fokuserar på mansbilder utifrån ett nytt perspektiv som hittills inte har omfattats av någon större svensk forskning trots att mansforskning har blivit ett mer och mer etablerat forskningsfält de senaste åren och just därför är Forslids bok ett intressant och viktigt verk.

Med utgångspunkt i mansforskning ligger Forslids undersökning tät ihop med de nyaste trenderna inom litteraturvetenskap med genusperspektiv. Med rötter i 1970-talets feministiska debatt är mansforskningen ett relativt nytt forskningsfält som problematiserar och dekonstruerar manligheten. Forskningsfältet är ganska välutvecklat i den anglosaxiska världen med mansteoretiker som Michael Kimmel och R. W. Connell, medan det är i Sverige ett forskningsområde på frammarsch med pionjärer som Lars Jalmert, Thomas Johansson och Claes Ekenstam.

Boken består av sex kapitel som föregås av en kort teoretisk inledning. Varje kapitel fokuserar på olika problem och är ägnat åt olika författare, men tillsammans skapar de en intressant bild av mannen i svensk modern litteratur. I den teoretiska delen sammanfattar Forslid mansforskningens viktigaste förutsättningar, dess historia och nuvarande forskningsläge och det senare innehåller en översikt över väsentliga verk som t.ex. Faludis *Ställd. Förräderiet mot mannen* (2000), Kimmels *Manhood in America* (1996) samt de svenska antologierna *Rädd att falla* (1998) och *Sprickor i fasaden* (2001). Han presenterar två grundläggande perspektiv på manlighet, essentialism och konstruktivism, men istället för att fördöma den ena eller andra inriktningen påpekar han att forskningen bör ”möjligen förena relevanta aspekter av båda riktningar” (s. 18). Forskaren utgår från Kimmels påstående att män formar sin identitet i förhållande till andra män, till skillnad från kvinnor, vars identitet relateras till män (s. 15). Han tar också upp maktaspekten och betonar att man inte kan tala om *en* manlighet, utan om *manligheter* som bör analyseras med hänsyn till ”klass- och etnisk bakgrund, sexualitet, religion, ålder osv.” (s. 14).

Efter den teoretiska delen övergår Forslid till de litterära analyserna. I det första kapitlet fokuserar han på ensamhet och gemenskap mellan män i Per Olof Sundmans

novellsamling *Jägarna* (1957) och i hans roman *Ingenjör Andréas luftfärd* (1967). Forskaren analyserar männens inre liv, deras oro och fruktan som påverkar relationer i gruppen. Gemenskapen i Sundmans prosa är, enligt Forslid, komplicerad och mångfasetterad. Å ena sidan skildras den som något exklusivt och viktigt för män, viktigare än familj, äktenskap och egna planer (s. 29 och 49). Å andra sidan uppfattas gemenskapen som ”det kollektiva trycket” (s. 23) som man inte kan frigöra sig från (s. 23). Det andra kapitlet fokuserar på *Anvisningar till en far* (1996) av Peter Kihlgård och *Livets ax* (1991) av Sven Delblanc och behandlar fadersproblematiken. I Forslids analys utkristalliseras två typer av fadersgestalter: tyrannen och den frånvarande fadern. Han analyserar den mentalt och fysiskt frånvarande fadern betydligt djupare än tyrannfiguren och konstaterar att sökandet efter fadern drabbar både fadern och sonen lika mycket (s. 54). I detta kapitel analyserar Forslid även idrottens betydelse för skapandet av gemenskap mellan män. Inom mansforskningen påpekas ofta att idrotten och relationen till den manliga kroppen är viktiga faktorer som bidrar till skapandet av den manliga identiteten (t.ex. Johansson 2000, Ekenstam m. fl. 1998). Forslid behandlar detta problem på ett intressant sätt när han analyserar idrottens betydelse för relation mellan far och son samt betraktar idrott som ”en arena, där (...) klassöverskridanden kan ske” (s. 61). Nästa kapitel handlar om machofiguren med utgångspunkt i Jan Guillous *Ondskan* (1981) och *Stora machoboken* (1990), en antologi som Guillou skrev tillsammans med Leif G.W. Persson och Pär Lorentzon. Dessutom ställs dessa böcker samman med Ernest Hemingways novell *En kort tid av lycka för Francis Macomber* (1938). Analysen knyter an till påståendet om att det hegemoniska mansidealet inte är bestämt utan ständigt måste läras in (s. 76) och visar en pessimistisk bild av machomannen som vill betraktas som stark och känslomässigt återhållsam, men som samtidigt plågas av inre oro och grubblerier (s. 78). I kapitel fyra återkommer Forslid till ämnet gemenskap, men den här gången skildrar han det komplicerade förhållandet mellan bröderna i *Jägarna* av Per Olof Sundman och *Hummelhonung* (1995) av Torgny Lindgren. Den mångsidiga relationen mellan bröderna verkar bygga på längtan efter såväl gemenskap som ensamhet samt innebär rivalitet mellan bröderna och närhet mellan dem. Det femte kapitlet tar upp klassresan och dess påverkan på relationen mellan far och son och verkar vara tänkt som en fallstudie av män i Malmö. Forskaren analyserar ett antal romaner som utspelar sig i den sydsvenska staden, bl.a. *Jag vill ha hela världen!* (1996) av Fredrik Ekelund och *Underdog* (2001) av Torbjörn Flygt och konstaterar att mannen som lyckas göra en klassresa ofta saknar känslan av tillhörighet och lider av den splittrade identiteten. Sista kapitlet som baseras på Jan Myrdals *Gubbsjuka* (2002) och Ingmar Bergmans filmer behandlar den åldrande mannen, hans kropp och rädsla att dö. Forslid tar också upp ifrågasättandet av den åldrande mannens fortplantningsförmåga och sexualitet, vilka är de två faktorer som ofta utgör grund till skapandet av mannens identitet.

Forslids syfte, dvs. att skildra manlighetens förvandlingar i modern svensk litteratur med särskilt fokus på ensamhet och gemenskap samt på inre och yttre liv, är väldigt intressant. Ur ett nytt perspektiv fokuserar han på litterära mansporträtt och utmanar klichéartade bilder av mannen genom att betona skiftande och motsägelsefulla skildringar av manliga gestalter. Tyvärr verkar Forslid genomföra bara delvis sitt mål. Genom att fokusera på utvalda bilder av män i modern litteratur presenterar han olika mansporträtt som strider mot den hegemoniska stereotypen samt

försöker bevisa att man inte kan tala om *en* maskulinitet, utan snarare om maskuliniteter, något som påpekas av R.W. Connell i *Masculinities* (1995), men analysen av det litterära materialet saknar jämförelse mellan verken och förankringen i historisk kontext, som skulle kunna visa manlighetens *förvandling*.

Förvisso presenterar forskaren kort teorin i inledningen till boken, men han hänvisar inte till den i den analytiska delen, vilket ger ett intryck att den teoretiska och analytiska delen saknar stringens. Visserligen utgår Forslid i sitt resonemang från Kimmels påpekande att män formar sin identitet i tävlan med andra män, vilket skapar en grund för hans analys av gemenskap mellan män, men texten skulle vara mer begriplig om hänvisningarna till den teoretiska delen var mer tydliga. Valet av mansteoretiker som Forslid bygger sin undersökning på är ganska sparsamt och det skapar en begränsad bas för analys av det litterära materialet. Därför tycks det att den teoretiska delen skulle kunna vara mer utvecklad och fördjupad. Det skulle också berika diskussionen och skapa en mer fullständig bild av mannen om även sådana problem som ofta berörs av mansforskning som manlighetens kris och homosexualitet togs upp i den teoretiska delen. Den begränsade teoretiska delen samt hänvisningar till den i den analytiska delen och det faktum att mycket av den teoretiska diskussionen har flyttats till noterna, något som Claudia Lindén i sin bokrecension också lägger märke till (2007:3, s. 97) förmår att reflektera över vem som är bokens tänkta mottagare.

Bland materialet som Forslid väljer till sin undersökning dominerar litterära verk från 1980- och 1990-talet, med enstaka hänvisningar till 1950-, 1960- och 2000-talets litteratur, medan 1970-talets litteratur förbises. Det förefaller också som det råder ett slags inkonsekvens i valet av det analyserade materialet. I inledningen till boken påstår Forslid att han vill undersöka mansbilder i ”modern svensk litteratur”, men han analyserar inte bara svensk, utan också utländsk litteratur. I kapitlet *Machomän om natten* parallelliserar han Guillous och Hemingways prosa, vilket motiveras med påståendet att de båda författarna är ”världskända machoförfattare” (s. 78). Det skulle vara intressant att få veta lite mer om varför Forslid åberopar sig på utländsk litteratur endast i detta kapitel, medan han inte gör det i bokens övriga delar. Forskaren motiverar inte sitt val av litterärt material, vilket skulle göra boken mer överskådlig och begriplig. Också Lindén funderar över Forslids valskriterier och menar att det skulle vara intressant om han presenterade dem lite mer djupgående (2007:3, s. 96).

En av bokens svagaste punkter är de talrika digressionerna. Författaren verkar ibland glida från den litterära analysen mot analysen av mansbilder i amerikanska och svenska filmer som t.ex. i John Avildsens *Rocky* (1976) och Kjell Sundvalls *Jägarna* (1996). Förvisso är det intressant att se hur filmer fungerar som förmedlare av mansporträtt, men dessa hänvisningar till filmer är aningen för många och djuplodande, trots att de är tänkta att fungera som ett komplement. Dessutom använder sig Forslid av såväl skönlitteratur som självbiografiska romaner och essäer. Å ena sidan betonar ett sådant val att ämnet som analyseras är brett och att det tas upp av olika medier och genrer, men å andra sidan blir Forslids resonemang snårigt.

Man bör också lägga märke till verkets komposition. Utan tvekan var forskarens tanke att kategorisera och ordna de litterära mansbilderna i grupper som t.ex. männens gemenskap, relation till fadern och den åldrande mannen. Enligt innehållsförteckningen förefaller boken som ett välstruktuerat verk med en

genomtänkt komposition där varje kapitel tar upp ett problem. Däremot kan de upprepningar som förekommer i texten och de återknyttningar till vissa aspekter av manlighet som t.ex. gemenskap mellan män eller relation mellan son och far i olika kapitel (t.ex. kapitel ett och kapitel fyra) upplevas som lite störande och får boken att förefalla aningen rörig.

Forslids *Varför män?* är en av de böcker som är svårt att bedöma. Å ena sidan är det ett pionjärverk i vilket författaren inleder mansforskning till litteraturvetenskap. Utan tvekan är boken ett intressant försök att studera olika mansbilder med ett nytt perspektiv i modern litteratur med fokus på olika problem som män upplever idag, där tyngdpunkten ligger på gemenskap mellan män och relation till fadern. Dessutom utmanar boken klichéartade bilder av mannen genom att presentera skiftande beskrivningar av manliga gestalter. Å andra sidan verkar bokens komposition vara lite ostrukturerad med återknyttningar till vissa problem och digressioner, vilket ibland gör det svårt att följa diskussionen. Det skulle också vara intressant att få veta lite mer om valkriterierna av de litterära verken samt att fördjupa och utbreda den teoretiska delen. Trots dessa otillräckligheter är Forslids *Varför män?* ett viktigt arbete som inleder ett nytt fälte till litteraturvetenskap med genusperspektiv och inspirerar till vidare forskning inom ämnet.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Connell, R.W. 1995. *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.
- Ekenstam, Claes (m. fl.) 1998. *Rädd att falla. Studier i manlighet*. Stockholm: Gidlunds Förlag.
- Ekenstam, Claes, Thomas Johansson & Jari Kuosmanen (red.). 2001. *Sprickor i fasaden. Manligheter i förändring*. Stockholm: Gidlunds Förlag.
- Johansson, Thomas. 2000. *Det första könet? Mansforskning som reflexivt projekt*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindén, Claudia. 2007. Torbjörn Forslid, *Varför män? Om manligheten i litteraturen*. *Tidskrift för litteraturvetenskap* 3, s. 96-98.

Katarzyna Szymoniak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Katedra Skandynawistyki
Collegium Novum
al. Niepodległości 4
61-874 Poznań
Poland

katszym@amu.edu.pl